

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416
Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

1 СОН, 4 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 1, ВЫПУСК 4

LAWYER HERALD

VOLUME 1, ISSUE 4

TOSHKENT-2025

Мундарижа

КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ. МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ

1. ТУРДИЕВ Бобир Собирович

ҚУЛАЙ АТРОФ-МУҲИТГА БЎЛГАН ҲУҚУҚ: ЭКОЛОГИЯГА ОИД ҚАРОРЛАР ҚАБУЛ
ҚИЛИШДА ЖАМОАТЧИЛИК ИШТИРОКИ МАСАЛАЛАРИ 8

2. РАХМОНОВ Зафаржон Зайниддинович

ДАВЛАТ ФУҚАРОЛИК ХИЗМАТЧИЛАРИНИ ИЖТИМОИЙ ҲИМОЯ ҚИЛИШ
МЕХАНИЗМЛАРИ 21

ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ

3. КАМАЛОВ Мансурхон Мухтарович

КОРПОРАТИВНЫЕ ПРАВООТНОШЕНИЯ: ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ
И ОТВЕТСТВЕННОСТИ В УЗБЕКИСТАНЕ 26

4. САИДОВ Мақсудбек Норбоевич

МЕРОСХЎР (ҲУҚУҚИЙ ВОРИС)НИНГ МАСЪУЛИЯТИ ЧЕКЛАНГАН ЖАМИЯТДАГИ
УЛУШГА НИСБАТАН ҲУҚУҚИ: МАВЖУД МУАММОЛАР ВА ЕЧИМЛАР 35

СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ. ҲУҚУҚНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ

5. КОМИЛОВ Авазбек Бокижонович

ПРОКУРОР ҲУҚУҚИЙ ВОСИТАЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ ... 42

ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ. КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ

6. TO'RABAYEVA Ziyoda Yakubovna

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA
JAZODAN OZOD QILISHGA OID QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH 50

7. АТАКУЛОВ Бекзод Абдухалил угли

КЛАССИФИКАЦИЯ И МЕТОДИКА ВЫЯВЛЕНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ 58

8. БОБОМУРОДОВ Фарход Боймуротович

ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИДА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ, ЭРКИНЛИКЛАРИ ВА ҚОНУНИЙ
МАНФААТЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШГА ОИД ҲУҚУҚИЙ МУНОСАБАТЛАР ТАҲЛИЛИ 65

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

9. ЮЛДАШЕВА Говхержан

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ В СФЕРЕ БОРЬБЫ С ПЫТКАМИ И КОНСТИТУЦИЯ
РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 76

10. RAKHMANOV Shukhrat	
LEGAL STATUS AND DIPLOMATIC IMMUNITIES OF THE EUROPEAN UNION DELEGATION IN UZBEKISTAN: CURRENT ASPECTS	81
11. URINBOYEV Rustamjon	
MIGRATION, GENDER AND LEGAL CULTURE: CENTRAL ASIAN LABOUR MIGRANTS IN RUSSIA.....	87
12. РАХИМОВА Муаттара Абдусаттаровна	
ГЕНЕЗИС ПОНЯТИЙНОГО АППАРАТА «МЕЖДУНАРОДНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ».....	97
13. БАРАТОВ Миродилжон Хомуджонович, ХАКИМОВ Равшан Тулкунович, АКРАМХОДЖАЕВ Бори Тохтаходжаевич	
НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ВСТУПЛЕНИЯ УЗБЕКИСТАНА ВО ВСЕМИРНУЮ ТОРГОВУЮ ОРГАНИЗАЦИЮ	110
14. РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич	
ХАЛҚАРО МИГРАЦИЯНИ БОШҚАРИШНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ ТУЗИЛМАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОРАСИДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР.....	120

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА

LAWYER HERALD

РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич

Тошкент давлат юридик университети

“Халқаро ҳуқуқ ва инсон ҳуқуқлари” кафедраси

муdiri ўринбосари, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)

E-mail: rasulovjurabek1982@gmail.com

ХАЛҚАРО МИГРАЦИЯНИ БОШҚАРИШНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ ТУЗИЛМАСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ БОРАСИДА ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): РАСУЛОВ Ж.А. Халқаро миграцияни бошқаришнинг институционал тузилмасини шакллантириш борасида замонавий ёндашувлар // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 1 (2025) Б. 120-126.

1 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2025-1-14>

АННОТАЦИЯ:

Мазкур мақолада миграция жараёнларини глобал бошқариш тизимини шаклланиши борасидаги халқаро ҳамжамиятнинг саъй-ҳаракатлари илмий-назарий жиҳатдан таҳлил қилинган. Муаллиф узоқ муддатли истиқболда халқаро миграция билан боғлиқ мавжуд институционал тузилмани янада чуқурроқ қайта кўриб чиқиш зарурлигини қайд этади. Шунингдек, мақолада БМТ тизимига кирувчи кўп сонли тузилмалар фаолиятини ўрганган ҳолда уларни кенг доирасини ўрта асосий тоифага ажратиш мумкинлиги таъкидланади. Мақолада глобал миграцияни бошқаришнинг умумий тизими мўрт бўлиб, ҳар томонлама ва келишилган институционал асосни таъминлай олмаслиги юзасидан фикрлар билдирилиб, бу борада мавжуд халқаро тузилмалар фаолияти самарадорлиги борасида хулосалар қилинган.

Калит сўзлар: халқаро миграция, МБХТ, БМТ ҚОКБ, Нью-Йорк декларацияси, Глобал шартнома.

РАСУЛОВ Журабек Абдусамиевич

Заместитель заведующего кафедрой

Международного права и прав человека ТГЮУ,
доктор философии (PhD) по юридическим наукам

E-mail: rasulovjurabek1982@gmail.com

СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ К ФОРМИРОВАНИЮ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ СТРУКТУРЫ УПРАВЛЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИЕЙ

АННОТАЦИЯ:

В данной статье с научно-теоретической точки зрения проанализированы усилия международного сообщества по формированию системы глобального управления миграционными процессами. Автор отмечает необходимость более глубокого

пересмотра существующей институциональной структуры, связанной с международной миграцией, в долгосрочной перспективе. Также в статье подчеркивается, что, изучив деятельность многочисленных структур, входящих в систему ООН, можно разделить их широкий спектр на три основные категории. В статье высказывается мнение о том, что общая система управления глобальной миграцией является хрупкой и не способна обеспечить всестороннюю и согласованную институциональную основу. Исходя из вышесказанного, сделаны выводы об эффективности деятельности существующих международных структур в данной области.

Ключевые слова: международная миграция, МОМ, УВКБ ООН, Нью-Йоркская декларация, Глобальный договор.

RASULOV Jurabek

Deputy Head of the Department of
International Law and Human Rights,
Tashkent State University of Law,
Doctor of Philosophy (PhD) in Law
E-mail: rasulovjurabek1982@gmail.com

CONTEMPORARY APPROACHES TO SHAPING THE INSTITUTIONAL STRUCTURE OF INTERNATIONAL MIGRATION GOVERNANCE

ANNOTATION:

This article provides a scientific and theoretical analysis of the international community's efforts to establish a global management system for migration processes. The author emphasizes the necessity for a more comprehensive revision of the existing institutional framework related to international migration in the long term. Additionally, the article highlights that, by examining the activities of numerous structures within the UN system, it is possible to categorize their wide range into three main groups. The article argues that the overall system of global migration management is fragile and unable to provide a comprehensive and coordinated institutional foundation. It also draws conclusions regarding the effectiveness of existing international structures in this context.

Keywords: international migration, IOM, UNHCR, New York Declaration, Global Treaty.

Миграцияни глобал бошқаришнинг институционал тузилмаси олимлар орасида узоқ вақтдан буён баҳсларга сабаб бўлиб келмоқда. Хусусан, Алейников унинг умумий тузилишини “архитектурасиз моҳият” деб таърифлаган [1, Б.467], чунки ҳуқуқий нормаларнинг ривожланиши расмий институционал тузилма билан боғлиқ эмас.

Бинобарин, “бошқарув жойлари ва мавзулари, айниқса халқаро миқёсда, ягона бино барпо этиш учун жуда ҳам ноаниқ бўлиши мумкин” [1, Б.469]. Бу таъхис 2007 йилда БМТ Бош Ассамблеяси ҳали ўз ролини излаётган, Миграция ва тараққиёт бўйича глобал форум эндигина ташкил этилган, Миграция бўйича халқаро ташкилот эса БМТ тизимидан ташқарида бўлиб, ўн йиллар давомида АҚШлик Бош директор томонидан бошқарилаётган пайтда берилгани учун, шубҳасиз, ўринли эди.

Ўшандан бери глобал миграцияни бошқаришнинг тез ва кутилмаган ўсиши унинг умумий тузилишини сезиларли даражада ўзгартирди ва шакллантирди. Натижада олинган тузилма ҳали ҳам Жаҳон миграция ташкилотининг йўқлиги билан тавсифланади ва бунинг ўрнига бир вақтнинг ўзида кўп қатламли ва ўзаро боғлиқ бўлган кўплаб институтлар ва жараёнларнинг мураккаб мажмуасига асосланган деконструктивистик бинони эслатади.

Миграцияни глобал бошқаришнинг институционал асоси билан боғлиқ қарама-қаршиликларнинг аксарияти миграция масалалари билан шуғулланувчи

ягона марказлашган халқаро ташкилотнинг йўқлиги билан бевосита боғлиқ. Ушбу институционал камчиликни бартараф этиш учун бир қатор иқтисодчилар, ҳуқуқшунослар ва сиёсатшунослар мунтазам равишда Жаҳон миграция ташкилотини тузишга чақирмоқда. Жағдиш Бҳагвати бундай умумжаҳон ташкилотини ташкил этиш ғоясини 1992 йилдаёқ илгари сурган эди. Унинг таъкидлашича, “дунё маърифатли миграция сиёсати ва илғор тажрибаларга жуда муҳтож бўлиб, буларни тарқатиш ва тизимлаштириш зарур. Жаҳон миграция ташкилоти буни ҳар бир мамлакатнинг қонуний ёки ноқонуний, иқтисодий ёки сиёсий, малакали ёки малакасиз мигрантларга нисбатан кириш, чиқиш ва яшаш сиёсатларини таққослаш орқали амалга ошира бошлайди.” Таниқли иқтисодчининг фикрига кўра, Жаҳон миграция ташкилоти олдида учта асосий вазифа қўйилиши лозим: биринчиси, даврий равишда мамлакатлар бўйича ўрганишларни амалга ошириш, иккинчиси, миграция билан боғлиқ юк тақсимотининг кўрсаткичларини белгилаш ва учинчиси, мигрантларнинг ҳуқуқ ҳамда мажбуриятларини тизимлаштириш[2].

Бошқа бир олим Бимал Гош, шунингдек, одамларнинг тартибли ҳаракатланиши учун янги халқаро тизим ўрнатиш зарурлигини ҳам илгари сурди. Унинг фикрича, “янги тизим учта асосий устундан иборат бўлиши керак: 1) бир қатор умумий мақсадларни белгилаш; 2) миллий, минтақавий ва глобал даражада ҳаракатларнинг уйғунлигини таъминлаш учун халқаро миқёсда келишилган норматив асосни ишлаб чиқиш; ва 3) мувофиқлаштирувчи институционал механизмни, шу жумладан назорат механизминини яратиш”[3, Б.227].

Халқаро ҳуқуқшунослар орасида Артур Хелтон 2003 йилда “ҳозирги ҳолатдан кўра самаралироқ, сахийроқ ва инсонпарварроқ бўлиши лозим бўлган глобал миграция сиёсатини ишлаб чиқиш ва низоларни ҳал қилиш учун” Бутунжаҳон миграция ташкилотини тузишни таклиф этган[4]. Жоэл Трахтман 2009 йилда нашр этилган “Халқаро иқтисодий миграция ҳуқуқи” китобида шундай ташкилот ҳақида ўхшаш фикрни билдирган. Халқаро савдо бўйича ҳуқуқшунос уни Жаҳон савдо ташкилоти каби тузишни таклиф қилади. Унинг фикрича, бундай ташкилотда кучли котибият ҳамда ҳуқуқ ижодкорлиги, ҳукуматлараро музокаралар ва низоларни ҳал этиш бўйича кенг ваколатлар тўплами мавжуд бўлиши керак[5, Б.324–29].

ЖСТ билан бундай ўхшашликнинг имкониятларини Кристофер Рудолф чуқурроқ ўрганган. У “ЖСТ ўзининг кўлами кенглиги, аъзолик доираси катта эканлиги, аъзо давлатлар томонидан берилган ваколатларнинг тақсимланиш даражаси, қоида ва тартиб-таомилларининг аниқлиги ҳамда низоларни ҳал қилиш механизмларининг мукамаллиги билан тақлид қилиш учун миграция тизимининг намунали шаклини ифодалайди” [6, Б.184] деган фарздан келиб чиққан. Бироқ, унинг хулосасига кўра, бундай институт глобал ҳаракатчанлик тизимининг белгиланган мақсадларига эришиш учун зарур, деб ҳисоблашга жиддий асослар бўлса-да, ЖСТга ўхшаш кенг қамровли, юқори даражада институтлашган тизимнинг яқин келажакда ўрнатилиши эҳтимолдан анча йироқ.

Халқаро миграция бўйича глобал комиссия 2005 йилда таъкидлаганидек, “узок муддатли истиқболда халқаро миграция билан боғлиқ мавжуд институционал тузилмани янада чуқурроқ қайта кўриб чиқиш зарур бўлади. Бу БМТ ва бошқа ташкилотларнинг миграция билан боғлиқ тарқоқ функцияларини ягона ташкилот доирасида бирлаштириш ҳамда халқаро миграциянинг янги ва мураккаб воқеликларига жавоб бериш учун керак”[7, Б.75]. Гарчи бу фикр БМТ томонидан қўллаб-қувватланмаган бўлса-да, аъзо давлатлар мавжуд институционал тузилманинг камчиликларини илгаригидан кўра яхшироқ англамоқдалар. Хусусан, бу БМТ Бош Ассамблеясининг 2013 йилдаги Халқаро миграция ва ривожланиш тўғрисидаги декларациясида ўз тасдиғини топган. Унда аъзо давлатлар БМТнинг барча тегишли органлари ва бошқа тегишли ҳукуматлараро ташкилотларни “келишилган, кенг қамровли ва мувофиқлаштирилган ёндашувни қабул қилишга”[8] чақирган.

Бундан ташқари, улар Қочоқлар ва мигрантлар тўғрисидаги Нью-Йорк

декларациясида миграциянинг глобал бошқарувини мустаҳкамлаш мажбуриятини олдилар. Миграция бўйича глобал шартнома эса “комплекс ва интеграциялашган ёндашувнинг муҳим аҳамиятини”[9] яна бир бор таъкидлайди ҳамда халқаро ҳамкорлик ва глобал шерикликни мустаҳкамлаш бўйича аниқ вазифани белгилайди. Бироқ, бу чақириқлар яратилиши лозим бўлган аниқ шароитлар ва умумий институционал тузилма борасида ҳамон ноаниқ бўлиб қолмоқда.

Миграцияни глобал бошқаришда янада мувофиқлаштирилган ва интеграциялашган ёндашувга интилиш, мавжуд институтларни бирлаштириш ва ривожлантириш орқали, шубҳасиз, прогрессив саъй-ҳаракатларга олиб келиши мумкин. Шу нуқтаи назардан, Миграция бўйича халқаро ташкилот (МБХТ) 2016 йилда БМТ тизимига қўшилганидан бери энг мақбул номзод ҳисобланади.

БМТнинг МБХТни “миграция соҳасида етакчи роль ўйнайдиган ташкилот”[10] сифатида эътироф этиши янада кенг қамровли институционал ислохотларга янги туртки беради. МБХТ ўзининг ҳозирги ваколатларини бирлаштириш ва кенгайтириш шарти билан чинакам кенг қамровли ташкилотга айланиш имкониятига эга. Уни ЖСТга қиёслаш уларнинг ўзига хос хусусиятларини ва ҳақиқий Жаҳон миграция ташкилоти бўлишга олиб борадиган узоқ йўлни яққол кўрсатади. Ушбу қиёсий нуқтаи назардан, ЖСТ ва МБХТ ўртасида уларнинг БМТ тизимидаги ҳуқуқий мавқеи ва ваколатларининг ихтисослашган хусусияти ҳақида сўз борганда, иккита аниқ ўхшашликни кузатиш мумкин. ЖСТ сингари МБХТ ҳам БМТ билан алоқадор ташкилот ҳисобланади. Биринчиси савдога алоҳида эътибор қаратса, иккинчиси миграция соҳасида умумий ва мутлақ ваколатларга эга ягона ҳукуматлараро ташкилотдир. Бироқ икки халқаро ташкилот ўртасидаги ўхшашлик ана шу икки асосий ва юзаки ўхшаш жиҳатлардан нарига ўтмайди.

Яқинда БМТ тизимига қўшилганига қарамай, МБХТ 1987 йилги Конституциясидан мерос қолган ҳозирги ваколатларига хос чекловлар туфайли узоқ кутилган Жаҳон миграция ташкилотига айланишдан ҳали анча йироқда. Таъсис ҳужжатларига асосланган ҳолда баҳоланганда, МБХТ миграция соҳасидаги ўхшашидан кўра кўпроқ ЖСТнинг қарама-қаршиси ҳисобланади. Иккинчисидан фарқли ўлароқ, биринчиси асосан ўз аъзо давлатлари учун оператив ва норматив бўлмаган ваколат билан хизмат кўрсатувчи сифатида фаолият юритади. Шу сабабли, МБХТ аъзо давлатлар учун ЖСТдаги каби музокаралар олиб бориш ва мажбурий қоидаларни қабул қилиш учун майдон эмас. Бу унинг ҳозирги ваколатлари доирасида ривожланиш учун имконият йўқлигини англатмайди. Биринчи навбатда оператив ташкилот бўлган МБХТнинг норматив бўлмаган позицияси қонунчиликда ҳам, амалиётда ҳам ҳақиқий хусусиятдан кўра кўпроқ рамзий аҳамиятга эга. Бундан ташқари, унинг Конституцияси ташкилотга нисбатан кенг маънода давлатлар, шунингдек халқаро ва бошқа ташкилотлар учун форум вазифасини юклайди.

МБХТ Конституциясининг 1-моддасига мувофиқ, ташкилотнинг форум сифатидаги роли иккита мақсадни кўзлаши керак: “фикр ва тажриба алмашиш,” шунингдек, “халқаро миграция масалалари бўйича ҳамкорлик ва саъй-ҳаракатларни мувофиқлаштириш, шу жумладан амалий ечимларни ишлаб чиқиш учун бундай масалалар бўйича тадқиқотлар ўтказишга кўмаклашиш.”[11] Биринчи мақсад таъкидлашича, МБХТ музокаралар учун эмас, балки мунозаралар учун мўлжалланган эди. Шунга қарамай, ҳамкорлик ва мувофиқлаштиришга кўмаклашишнинг иккинчи мақсади ҳар ҳолда кенгроқ маънода талқин қилиниши мумкин. Тадқиқотлар ўтказиш, шубҳасиз, ҳамкорликни ривожлантириш ва мувофиқлаштириш соҳасида амалий ечимларни ишлаб чиқишнинг кўлаб воситаларидан биридир.

Агар МБХТ икки мақсадга: аниқ масалалар бўйича илғор тажрибаларни муҳокама қилиш ва шу асосда мажбурий ёки мажбурий эмаслигидан қатъи назар, умумий стандартларни келишиш учун мўлжалланган форумга айлантирилса, анча аниқ натижаларга эришиш мумкин. Равшанки, бунинг учун ташкилот ва унинг аъзо давлатлари ушбу ташаббусни амалга оширишга тайёр бўлиши талаб қилинади.

МБХТ Уставининг кенг ва аниқ мақсадга йўналтирилган талқини унинг ролини

кенгайтириш учун бироз эркинлик берса-да, унинг ҳозирги мақоми билан ҳақиқатан ҳам кенг қамровли ва етакчи ташкилотга айланишига эришиш амри маҳол. Шундай қилиб, БМТ Бош котибининг МБХТни ихтисослашган агентликка айлантириш тўғрисидаги таклифи миграцияга нисбатан янада комплекс ва келишилган институционал жавоб бериш йўлидаги янги қадамдир. 2017 йил декабрь ойидаги “Миграцияни ҳамма учун ишлашга мажбур қилиш” номли ҳисоботида у қуйидагиларни тушунтирди:

Қочоқлардан фарқли ўлароқ, Бирлашган Миллатлар Ташкилотида миграция муаммоларини ҳал қилиш учун ҳали ҳам марказлашган салоҳият мавжуд эмас. Ташкилотнинг ушбу масалага ёндашуви қочоқлар билан ишлашга бўлган ёндашувидан фарқли ўлароқ, фрагментардир. [...] Энди бу муносабатларни янада ривожлантириш ва ХМТ ваколатларини миграция билан боғлиқ масалалар бўйича аъзо давлатларнинг саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлаш учун Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг кенгроқ тизимида яхшироқ интеграция қилиш имконияти мавжуд. БМТ ва унинг аъзо давлатлари ҳақиқатан ҳам МБХТни ихтисослашган агентликка айлантиришдан кўп фойда кўради. Шунга қарамай, ҳуқуқий мақомнинг бундай ўзгаришига бирдан-бир мақсад сифатида қаралмаслиги керак. Агар унинг ваколатини янада жиддийроқ ислоҳ қилиш ва икки ташкилот ўртасидаги мавжуд такрорланишни юмшатиш учун БМТнинг Қочоқлар ишлари бўйича Олий комиссар бошқармаси (БМТ ҚОКБ) ваколати билан яхшироқ мувофиқлаштириш билан бирга олиб борилмаса, унинг ихтисослаштирилган муассасага айлантирилиши муқаррар равишда чекланган оқибатларга олиб келади[12, Б.16-17].

МБХТ қандай бўлмасин, ҳақиқий Жаҳон миграция ташкилотига айланиш истиқболларига қарамай, бу ташкилот фақат яхлит нуқтаи назардан тушуниш мумкин бўлган кенг қамровли экотизимнинг бир қисмидир. Макродаражада, миграциянинг кўп қиррали табиати ва ушбу соҳага жалб қилинган кўплаб иштирокчиларни ҳисобга олган ҳолда, БМТнинг умумий тузилмаси муқаррар равишда номарказлашган ва кўп босқичли бўлиб қолади. Миграцияни глобал бошқариш бир-бирига боғлиқ ва параллел равишда фаолият юритувчи халқаро институтларнинг мураккаб тизими билан тавсифланади, булар иерархик тарзда ташкил этилмаган. Миграцияни бошқариш савдони бошқариш билан боғлиқ эмаслиги, бошқарув тизими мавжуд эмаслигини англатмайди. Умуман олганда, халқаро миграция ҳуқуқи сингари, мавжуд институционал тузилмани марказлашмаган ва кўп босқичли бошқарувга асосланган деконструктивистик архитектура сифатида кўриш мумкин. Тартиб ва уйғунликка асосланган классик архитектурадан фарқли ўлароқ, унинг институционал тузилиши мураккаблик, ноаниқлик ва зиддиятлар ўз структурасига хос бўлган ғайриоддий конструкциядир.

БМТ агентликлари ва улар билан боғлиқ ташкилотлар, ҳамкорлик қилишни ўрганишлари ва ушбу ўта марказлашмаган институционал тузилма доирасида фаолиятларидаги мавжуд такрорланишларни камайтиришлари шарти билан, катта салоҳиятга эга бўладилар. МБХТ ва БМТ ҚОКБ, шубҳасиз, БМТ архитектурасининг энг муҳим таркибий қисмлари ҳисобланади. БМТ агентликлари ва департаментларининг аксарияти, шунингдек, улар билан боғлиқ ташкилотлар одамларнинг чегаралараро ҳаракатининг кўп қиррали ва кенг қамровли табиати туфайли, у ёки бу тарзда миграция соҳасига жалб этилган. Уларнинг тегишли ваколатларига асосланган ҳолда баҳоланганда, БМТ тизимидаги кирувчи муассасаларнинг кенг доирасини ўрта асосий тоифага ажратиш мумкин.

Биринчи гуруҳ фақатгина миграция, қочоқларни ҳимоя қилиш ва/ёки ҳаракатланиш масалалари билан шуғулланадиган ташкилотлардан иборат (МБХТ, БМТ ҚОКБ).

Иккинчи гуруҳга одамларнинг чегаралардан ўтиши уларнинг кенг қамровли ваколатларининг муҳим қисми бўлган ташкилотлар киради (ХМТ, БМТ Инсон ҳуқуқлари бўйича Олий комиссари бошқармаси, ЖСТ).

Учинчи гуруҳга ўз ваколатларининг ёндош натижаси сифатида, яъни уларнинг шахсий ёки моддий имкониятлари одамларнинг чегаралардан ўтиши билан боғлиқ бўлган ҳолда, ушбу кўп қиррали соҳада иштирок этувчи бошқа кўплаб ташкилотлар

киради (ЮНИСЕФ, БМТ ТД, ЮНЕСКО, ЮНКТАД, ФАО, БССТ ва бошқалар).

МБХТ ва БМТ ҚОКБ: Глобал миграция бошқарувининг асосий элементлари. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тизимидаги миграция ва қочоқларни ҳимоя қилиш соҳасида фаолият юритувчи халқаро ташкилотларнинг кенг қамровли тармоғи асосан иккита йирик тузилма: МБХТ ва БМТнинг Қочоқлар ишлари бўйича Олий комиссар бошқармаси атрофида шаклланган. Бу икки етакчи тузилма миграциянинг институционал тузилмаси ривожланадиган марказий ўқ вазифасини бажаради.

Улар, аслида, БМТнинг миграция ва қочоқларни ҳимоя қилиш соҳасида махсус ва кенг қамровли ваколатга эга ягона тузилмаларидир. МБХТ халқаро ҳамкорликни ривожлантириш ва мигрантларга (шу жумладан қочоқлар ва ички кўчирилган шахсларга) хизмат кўрсатиш учун миграция соҳасида умумий ваколатга эга бўлса, БМТнинг Қочоқлар ишлари бўйича Олий комиссар бошқармаси асосан қочоқларни ҳимоя қилиш ва улар учун доимий ечимлар излаш билан (ўз ватанига ихтиёрий қайтиш, маҳаллий интеграция ва учинчи мамлакатга жойлаштириш орқали) шуғулланади.

Ушбу институционал тузилмада ҳал қилувчи роль ўйнагани сабабли, МБХТ ва БМТнинг ҚОКБни бир-биридан ажратиб кўриб чиқиб бўлмайди. 1951 йилда ташкил этилганидан буён бу икки ташкилот ўзларининг тегишли ваколатлари ва таъсис ҳужжатларининг хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда ўз институционал дастурларига амал қилган ҳолда анча тарқоқ ривожланди.

Хулоса.

Шундай қилиб, глобал миграцияни бошқаришнинг умумий тизими мўрт бўлиб, ҳар томонлама ва келишилган институционал асосни таъминлай олмайди. Шунга қарамай, унинг пойдевори ҳали ҳам мавжуд. Ушбу мураккаб архитектуранинг асоси иккита асосий унсурдан: давлатлар ва халқаро ташкилотлардан ташкил топган. Миграция бўйича Глобал шартнома қабул қилинган, давлатлар “миграция глобаллашган дунёнинг асосий хусусияти эканлигини, барча минтақалар ичида ва ўртасида жамиятларни бирлаштиришини ҳамда барчани келиб чиқиш, транзит ва манзил мамлакатларига айлантирганини” [13] англаб етдилар. Ушбу ўрганиш жараёни ҳали ҳам давом этаётган бўлса-да, халқаро ташкилотлар ҳам давлатларнинг янада мувозанатли ва ҳамкорликка асосланган ёндашувга қаратилган саъй-ҳаракатларини қўллаб-қувватлашда муҳим роль ўйнашлари лозим.

Иқтибослар/Сноски/References:

1. Aleinikoff T.A., ‘International Legal Norms on Migration: Substance without Architecture’ in R.Cholewinski, R.Perruchoud, and E. MacDonald (eds), International Migration Law: Developing Paradigms and Key Challenges (TMC Asser Press 2007).
2. J. Bhagwati, ‘A Champion for Migrating Peoples’ (The Christian Science Monitor, 28 February 1992) // <http://www.csmonitor.com/1992/0228/28181.html>
3. B. Gosh, ‘New International Regime for Orderly Movement of People: What Will it Look Like?’ in B Gosh (ed), Managing Migration: Time for a New International Regime? (OUP 2000).
4. A. Helton, ‘People Movement: The Need for a World Migration Organization’ // www.opendemocracy.net/people-migrationeurope/article_1192.jsp
5. J.P. Trachtman, The International Law of Economic Migration: Toward a Fourth Freedom (WE Upjohn Institute Press 2009).
6. C. Rudolph, ‘Prospects and Prescriptions for a Global Mobility Regime: Five Lessons from the WTO’ in B Koslowski (ed), Global Mobility Regimes (Palgrave Macmillan 2011).
7. Global Commission on International Migration (GCIM), Migration in an Interconnected World: New Directions for Action (GCIM 2005).
8. Declaration of the High-level Dialogue on International Migration and Development, UNGA Res 68/4 (3 October 2013) UN Doc A/RES/68/4, para 31.
9. New York Declaration for Refugees and Migrants, UNGA Res 71/1 (19 September 2016) UN Doc A/RES/71/1.
10. Agreement Concerning the Relationship between the United Nations and the

International Organization for Migration, UNGA. Res 70/296 (25 July 2016) UN Doc A/RES/70/296.

11. Договор Конституцию Международной организации по миграции // <https://lex.uz/docs/4283423>

12. UNGA 'Making Migration Work for All: Report of the Secretary-General' (12 December 2017) UN Doc A/72/643.

13. Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration (13 July 2018) // https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180713_agreed_outcome_global_compact_for_migration.pdf